

Széchenyi és a magyar ipar

Irtta PONGRÁCZ PÉTER

Aki ma körülnéz országunkban, annak nem kerülheti el figyelmét az a nagy ipari fejlettség, amivel rendelkezünk. Az ipar és kereskedelem nagy arányokat öltött; a gépek zakatolása, a forrongó élet, a vállalatok és üzemek sokasága arról tesznek tanubizonyságot, hogy méltán beleillünk a huszadik század gépesített és rohanó világába. De vajjon kinek jutna eszébe gondolni arra, hogy honnan indult ki ez a ma már oly nagy vonalú gazdasági élet? Vajjon a hálátlan utókor értékelné tudja-e egy lángész tevékenységét, aki a magyar gazdasági élet sivatagja helyébe egy gazdagon termő aranybányát, valószínű oázist varázsolt. És ez a csodatévő lángész, kiről még ellenfele, Kossuth Lajos is, saját személyét szinte háttérbe szorítva írja: „...kinél nagyobb magyart nemzetem évkönyveiben nem ismerem...”, Széchenyi István gróf volt.

Legtöbben bizonyára azt gondolják, hogy Széchenyi lángesze és óriási tehetsége már gyermekkorában és kora ifjúságában elkápráztatott mindenkit. Pedig ő maga írja az „Önismeret”-ben: „Lelki tehetségeim igen lassan fejlődtek, igen későn érlelődtek, felette nehezen és keveset tanultam.” Tizenhétéves korában katonai pályára megy, végigküzdi a Napoleon elleni harcokat és működése gazdasági téren akkor kezdődik csak meg, mikor 1815-ben Londonban jár és intenzíven tanulmányozza az ottani gazdasági életet.

Mikor Széchenyi hazajött, az angol virágoskerttel szemben itt kietlen pusztaságot talált. Ez fájt erős hazaszeretettől duzzadó szívének és ekkor határozta el magát arra a küzdelmes, minden kényelmet félredobó, önfeláldozó életre, melyre hazafiúi szeretete és kötelessége kényszerítette.

Széchenyi gyakorlatiasan okos és páratlanul szorgalmas volt, aki minden cselekedtét komolyan megfontolta és nem hagyta magát tulzásoktól elragadtatni. Ennek bizonyítéka, hogy az antigyáristák: „A magyar hon földművelő ország”, a gyáristák: „Mindent kivétel nélkül és rögtön, Magyarország határai közt kell készíteni” jelszavaival szemben azt hangoztatta: „A való itt is, mint minden egyébbben, nem a tulságokban, de a középben fekszik.”

Széchenyi a magyar ipar fejlesztését két irányban látta: gazdasági és politikai irányban.

Közgazdasági alapismereteit Smith Ádám klasszikus munkájából merítette. Így tudatában volt a nemzetközi munkamegosztás előnyeinek és belátta, hogy ennek az elvnek a mellőzése, egyes termelési ágak fejlesztésének egyoldalú erőltetése súlyos gazdasági bajokat idéz elő. Hogy e ténnyel tisztában volt, mi sem bizonyítja jobban, mint mikor 1818-ban ezeket írja: „Nevetséges az angol, ha bort és gabonát termel, de még nevetségesbb a magyar, ha angol acélt akar előállítani.”

A Hitel-ben utal arra, hogy nem annyira a kivitel a fontos, hanem a belső termelés, a jólét és életszínvonal fokozása által a belső fogyasztás emelése. A nagy néptömeg fogyasztásának emeléséhez pedig két reformot kell megvalósítani: a közteherviselést, mert az adóknak kizárólag a jobbágyságra való hárítása ezt az osztályt minden fogyasztási lehetőség elől elzárja; a jobbágyság felszabadítását, hogy a szabad birtok fellenjuttassa a termelést és a nép fogyasztókéességét fokozza.

Politika tekintetében fontosnak tartja a Béccsel való együttműködést. „Igyekezzünk mindenekelőtt az országot gazdaságilag megerősíteni, mert csak így lesz képes nemzeti jogait hatályosabban érvényesíteni.” Meg kell nyerni a kormány bizalmát és jóindulatát, mert tőke és hitel hiányában, tőle kell ezeket megszerezni.

Ebben, már mint a politikai kérdésben támadt ellenfele: Kossuth Lajos. Ő azt hangoztatja, hogy addig önálló és fejlett gazdasági

életre nem is gondolhatunk, amíg politikailag nem vagyunk függetlenek. Hiába támadta őt Széchenyi „Kelet népe” című munkájában, hogy forradalomba sodorja a nemzetet, Kossuth állta a harcot és egyre több hívet szerzett.

A megbukott „Magyar Kereskedelmi Társaság”-ot a Kossuth alapította „Védegylet” követte. Ennek tagjai arra kötelezték magukat, hogy kizárólag hazai iparcikket vásárolnak. Széchenyi élesen támadta ezt. Rámutatott azokra a súlyos veszélyekre, amelyeket az osztrák iparral szemben való támadó fellépés politikai téren felidézhet; a védrendszer nem egyeztethető össze az ország külkereskedelmének fejlesztésére irányuló törekvésekkel. „Nem lehet csak exportálni, nem lehet import nélkül egyedül kivitellel építeni.” Végül pedig nagy gyakorlati értékkel utal azokra a visszaélésekre, amelyekre

a Védegylet-mozgalomnak vezetnie kell. Itt többek között azt mondja: „A Védegylet arra kényszerít, mikép a rosszabb drágábban fizetessék.” S Széchenyinek itt is igaza volt. Az előre megjósolt visszaélések bekövetkeztek és az egész mozgalom csakhamar elaludt.

A Védegylettel párhuzamosan alakult meg a „Gyáralapító Társaság”. Ez Széchenyit is meghívta, bár nem vonták be az alapítást előkészítő tárgyalásokba. Széchenyi vállalta az alelnöki tisztelet, de közreműködése nem tartott sokáig. Széchenyi a hengeremalommal kapcsolatban üzleti tervet mutatott be egy vasöntőde létesítéséről. 150 ezer forint alaptőkével akarta azt az új vállalatot létrehozni. 50 ezer forinttal akarta, hogy a „Gyáralapító Társaság” ebben résztvegyen. A választmány azonban elutasította, mire ő lemondott.

Óriási nehézségek leküzdésével Széchenyi 1839-ben megalapította a „Pesti Hengeremalom Társaság”-ot. Ez a vállalat rossz kezdet után hatalmasan fellendült. Ennek nyomán megalakult a „Pesti Gépgyár és Vasöntőde Részvénytársaság”, mely megkönnyíti a Lánchíd építését. Csakhamar fegyvergyár is alakul. Egymásután valósulnak meg: a Tisza szabályozása, a Vaskapu szikláinak repesztése, a „Duna Gőzhajózási Társaság”, a Magyar Nemzeti Bank s sok más iparvállalat és részvénytársaság.

Széchenyi nemcsak mint közgazdász, hanem mint ember is a legértékesebb. Nagy hazaszereteté-nél talán csak igazságérzete nagyobb. Tiltakozik a céhrendszer, árlimitációk, monopóliumok ellen. „Ami egyeseknek kedvez, a közö-ségnek káros” — mondja. Takarékos és jelszava: „egy garast, egy pénzt sem adni ki hasztalan”. Lángeszével párosult felbecsülhetlen szorgalma. Jószívét igazolja, hogy segített a munkanélküliségen. Alapos volt, precíz és felette lelkiismeretes és ez vezette őt ivelő pályáján át, a kilincs nélküli ajtók mögé, ahol egy husvét vasárnapján, 1860-ban nemcsak saját életét oltotta ki, hanem örök gyászt lo-pott a magyar nemzet szívébe is.